

Què Demanem a la Formació Professional Actual?

Miquel Mestre

RESUM

Aquest article vol plantejar la necessitat de reflexionar sobre l'evolució i el desenvolupament de la Formació Professional a les Illes Balears els darrers vint-i-cinc anys. Analitza, també, si la situació actual, planificació, organització i execució poden donar els resultats adequats a les demandes a partir de quatre qüestions: les infraestructures i equipaments, els gestors del sistema, l'oferta formativa i els formadors.

RESUMEN

Este artículo quiere plantear la necesidad de reflexionar sobre la evolución y el desarrollo de la Formación Profesional en las Islas Baleares los últimos veinticinco años. Analiza, también, si la situación actual, planificación, organización y ejecución pueden dar los resultados adecuados a las demandas a partir de cuatro cuestiones: las infraestructuras y equipamientos, los gestores del sistema, la oferta formativa y los formadores.

I. INTRODUCCIÓ

Les respostes variaran en funció de qui faci la pregunta, però la demanda que es va fer al principi de la Formació Professional era formar persones que poguessin treballar amb unes competències professionals determinades, en un àmbit professional concret i, en general, per a tota la vida. Això era a mitjan segle passat. A Espanya i també a les Illes Balears, aquests setanta anys hi ha hagut molts i diversos plans d'estudis que han marcat el desenvolupament de la Formació Professional. Aquella afirmació «per a tota la vida», però, avui en dia ja no és possible.

Al començament, era Formació Professional Industrial. A Mallorca, coneixíem els centres que impartien aquest tipus d'ensenyament¹ amb la denominació «l'Industrial». Amb els anys, però, han canviat de denominació en la mesura en què ho feien els diversos plans d'estudi i, per tant, també s'ha transformat el perfil d'alumnat. Aquests plans de vegades afectaven exclusivament la Formació Professional² i, d'altres, han anat a remolc dels d'altres ensenyaments bàsics (EGB, ESO).

En aquests moments, en matèria de Formació Professional tenim una legislació més o menys desenvolupada. Aquest grau de desenvolupament i integració del sistema depèn de l'Estat espanyol, de la valentia dels gestors del sistema educatiu per afrontar els reptes de futur que la legislació permet aplicar.

Em refereixo al sistema educatiu, perquè sempre ha estat gestionat, regulat i supervisat pels serveis d'inspecció educativa de les administracions corresponents. Això és i ha estat, precisament, la garantia i solidesa del sistema educatiu. Per part seva, al llarg del temps, l'oferta de Formació Professional en l'àmbit de l'ocupació ha tingut -segons les necessitats de les polítiques laborals

¹ Serra Barceló, J., Carbonell Matas, J. i Auli Ginard, A. (2011). La Formació Professional a les Illes Balears, 1930-1970. AMEIB. (cos dels números i interlineat de totes les notes a peu de pàgina)

² Estaràs Fernández, J. I Sureda Busquets, O. (2012). Anuari de l'Educació. Palma: Universitat de les Illes Balears, 50-66.

com a resultat de les meses de diàleg social- llacunes que han posat en evidència aquesta oferta i la inversió en formació de capital humà.

Certificats de professionalitat

L'aprovació, el 2002, de la Llei orgànica de les qualificacions i Formació Professional va definir un nou marc d'actuació per desenvolupar el sistema de Formació Professional i va reforçar alguns canvis de concepte; d'aquesta manera, la Formació Professional reglada es va convertir en la Formació Professional del sistema educatiu. La Formació Professional per l'ocupació i la contínua es convertiren en Formació Professional per a l'ocupació, i les dependències tant d'una com l'altra són l'origen del Catàleg Nacional de les Qualificacions Professionals. Tot i això, tant les administracions educatives com les de treball (comunitats autònomes) continuen organitzant la seva proposta formativa des d'opcions diferenciades: a les Illes Balears, durant aquests anys, i segons el govern autonòmic de torn, hi ha hagut diversos intents per revertir la situació.

Tant el Govern espanyol com el de les comunitats autònomes (algunes més que unes altres) han aprovat bastant normativa. El maig de 2003, per exemple, el Govern de les Illes Balears aprovà el Pla general de qualificacions i Formació Professional de les Illes Balears 2003-2007, que va ser dirigit pel professor Joan Estaràs en el marc de treball de la Conselleria d'Educació i Cultura.

Durant una de les crisis econòmiques més importants que ha patit l'Estat espanyol i una vegada que havia fracassat el pacte estatal per l'educació, el 2011 arribà la Llei d'economia sostenible, després de mesos de debat en el Congrés dels Diputats i en els òrgans i mesos de diàleg social. Aquesta llei fa una passa endavant en la normativa per regularitzar les relacions entre les administracions i els agents socials, i incideix en la necessitat de reconèixer el capital humà de l'Estat espanyol i promocionar-lo. Les bondats d'aquesta llei, però, segueixen el camí de moltes altres, l'oblit dels qui l'han d'aplicar i, per tant, serveix per ben poca cosa. El mateix passa amb les lleis educatives promogudes pels governs espanyols, que han fet servir –i continuen fent-ho- la Formació Professional per donar una sortida escolaritzada a un tipus d'alumnat que no segueix els ritmes habituals d'aprenentatge, siguin quines siguin les seves habilitats o dificultats.

Mentre els polítics generaven normativa específica que incidia en el desenvolupament de la Formació Professional, cada una de les administracions -l'educativa i la de treball- actuava de manera unilateral. La primera, preocupada per augmentar l'èxit escolar i promocionar més quantitat d'alumnes a formacions superiors amb l'adquisició de competències bàsiques. La segona, i amb la participació dels agents socials, promocionava una formació més específica amb la intenció que els estudiants adquirissin competències professionals.

Després d'aquesta introducció, podem dir que actualment, a la Formació Professional del sistema educatiu, li demanem:

1. Formar persones perquè puguin començar a dedicar-se a una professió gràcies que han adquirit unes determinades competències professionals en un àmbit concret. Aquesta formació es pot adreçar a qualsevol persona que vulgui iniciar-se en una professió, tingui l'edat que tingui.

2. Continuar en una nova etapa escolaritzada aquelles persones que, a causa del desenvolupament de les seves habilitats, no han pogut seguir els ritmes d'aprenentatge que marquen els paràmetres establerts. Aquesta línia aprofita l'existència de la Formació Professional i manté aquella premissa tan antiga segons la qual «qui no val per estudiar, a treballar». Però, sorgeix un problema: actualment, les empreses no volen «perdre» diners a formar gent, sinó que volen treballadors mitjanament formats, almenys en actitud, i amb predisposició a aprendre.

Per analitzar la compatibilitat d'aquestes dues demandes, ens plantejarem les qüestions següents:

1. Les infraestructures i els equipaments són els adequats per a les demandes?
2. Els gestors del sistema tenen confiança mútua perquè aquest sistema sigui eficaç, transparent i permeable?
3. L'oferta formativa respon a la demanda del sector productiu i social?
4. Els formadors disposen de la formació inicial i contínua per respondre a les necessitats detectades en cada moment?

I. LES INFRAESTRUCTURES I ELS EQUIPAMENTS SÓN ELS ADEQUATS PER A LES DEMANDES?

Amb l'aprovació de la LOGSE, ara fa vint-i-sis anys, la seva aplicació i el desenvolupament de l'Educació Secundària Obligatoria (ESO), l'Administració educativa va trobar una mancança d'infraestructures important per donar resposta a les noves demandes d'escolarització. Aquest motiu va ser suficient i justificat per aprofitar totes les infraestructures públiques i concertades per poder oferir un nou sistema educatiu adaptat als nous reptes socials i de futur. D'aquesta manera, va convertir els instituts politècnics, les escoles de mestratge industrial i els instituts de batxillerat en els centres d'educació secundària.

Les infraestructures varen ser adaptades a les noves demandes, que eren escolaritzar la població i continuar oferint-li la possibilitat d'iniciar-se en una professió.

Per una banda, respectant els centres que provenien de la FP, varen oferir la nova Formació Professional, ara organitzada en cicles formatius de grau mitjà i superior. Per una altra, els instituts de batxillerat (BUP i COU) continuaren oferint les noves modalitats de batxillerat. Amb el temps, aquest primer mapa de l'oferta educativa s'ha anat desdibuixant, de vegades a conseqüència de la construcció de noves infraestructures i, en d'altres, per rompre certes dinàmiques socials i acadèmiques lligades a un territori determinat. Així, ara tenim una oferta de Formació Professional vinculada a l'Administració educativa més pròxima al ciutadà i, per tant, més dispersa en el territori.

Allargar la formació bàsica en el temps també ha significat perllongar l'escolarització dels més joves i l'Administració ha hagut de donar resposta a aquesta demanda. En alguns casos, les demandes han estat completament artificials i no gens emparades per la realitat, i l'Administració, ja sigui

l'autònoma o la municipal (aquesta última, actuant com a grup de pressió), s'ha deixat influenciar per grups o individualitats amb capacitat per arribar als mitjans de comunicació amb l'excusa tan senzilla que «si el poble veí té un institut, nosaltres també». I, una vegada que tenim l'institut, l'haurem d'omplir d'alumnes i oferta formativa... Per aquests motius, s'han anat incorporant ofertes formatives als IES, ja siguin modalitats de batxillerat com de cicles formatius de Formació Professional.

Però no parlem del mateix tipus de formació. La Formació Professional de la LOGSE, LOCE, LOE..., era una formació finalista, és a dir, estava dissenyada per incorporar els estudiants al món laboral en haver acabat el període de formació, que normalment era de 2.000 hores,³ amb una estada prèvia de 400 (10 setmanes a l'empresa). Per part seva, el batxillerat continua essent una formació de base per passar a una Formació Professional d'estudis superiors, ja siguin els cicles de grau superior o els estudis de grau universitari.

No és així en el cas de la LOMCE, que arbitra una sèrie de passarel·les per anar promocionant des de la Formació Professional de base, a la de grau mitjà, a la de grau superior i, després, a la de grau universitari. Aquests nous itineraris permeten els estudiants promocionar en els diferents nivells educatius/formatius. Els consolida en competències professionals, però en molts pocs casos en les competències bàsiques que els puguin aportar flexibilitat en l'adquisició de noves competències professionals, que els permetin innovar o senzillament adaptar-se a nous processos productius, relacionats amb l'evolució de la societat del coneixement. Qui sap si en el fons és el que pretenen els legisladors: fer-nos tornar a aquella idea inicial de les escoles professionals, a una professió per a tota la vida.

El model ha sofert contínues estilitzacions. Ha estat sotmès a la pressió de noves necessitats socials i ideològiques dels administradors del sistema i ha hagut de donar proximitat i escolaritzar els alumnes quan ja havien complert setze o disset anys, edat a la qual hom considera que encara no han assolit el grau de maduresa acadèmica. Per aquests motius, l'oferta formativa ha hagut d'augmentar i, en conseqüència, també les infraestructures de batxillerat i dels cicles formatius de Formació Professional.

L'augment del nombre d'instituts d'educació secundària a les Illes Balears ha estat considerable, sempre amb una justificació o una altra. En aquests moments, tenim setanta IES que ofereixen l'educació secundària obligatòria (ESO), a més dels centres privats concertats i dels privats.

A les illes Balears, hi ha seixanta-dos instituts que ofereixen Formació Professional, deu dels quals són a Eivissa, un a Formentera, quaranta-quatre a Mallorca i, finalment, set a Menorca. Pel que fa a Mallorca, tan sols sis dels quaranta-quatre no disposen d'oferta formativa postobligatòria, cap modalitat de batxillerat i gens d'oferta de Formació Professional en cap dels nivells actuals -Formació Professional bàsica, de grau mitjà i de grau superior- (IES Binissalem, IES Clara Hammerl del Port de Pollença, IES Josep Font i Tries d'Esporles, IES la Ribera de Can Pastilla, IES Port d'Alcúdia, IES Sant Marçal, i l'IES de Santa Maria del Camí). Solament dos dels instituts, el Madina Mayurqa (Palma) i el Can Peu Blanc (Sa Pobla), tenen oferta postobligatòria i just d'algunes modalitats de batxillerat.

³ Darrers canvis produïts en aplicació de la LOE.

Hi ha molts de joves de setze i disset anys que, en comptes d'estudiar i formar-se en un ofici per al qual tenen habilitats i destreses o que simplement els agradi, trien la formació que tenen més a prop de ca seva, empesos, en part, per la pressió familiar i de l'entorn. Aquesta realitat genera unes determinades demandes als equips directius i claustres de professors.

La inèrcia que es crea, per tant, fa que hàgim de disposar de més infraestructures, cosa que és important i positiva, però també més costosa i sovint no segueixen els dissenys adequats i necessaris. Els estudiants disposen dels equipaments mínims per adquirir unes competències professionals bàsiques, però els espais no són o no han estat els adequats. Així i tot complim un dels objectius: disposar d'una xarxa de centres públics o concertats per donar resposta a un col·lectiu important d'alumnes que no vol o no pot seguir estudis de batxillerat, que tampoc no es pot inserir en el món laboral i que la darrera cosa que vol és haver de tornar a recloure's en un recinte educatiu.

No podem oblidar les xifres d'èxit de la Formació Professional: solament entre el 50% i el 60% dels alumnes matriculats, respectivament, a cicles de grau mitjà o superior acaben la formació amb l'acreditació corresponent.⁴ Ara bé, si l'anàlisi que en fem és que dels qui l'acaben amb l'acreditació corresponent, entre el 70% i el 90% es posen a treballar en un sector productiu -segons el seu perfil- l'èxit és prou important i converteix la Formació Professional en el millor recurs formatiu i integrador dels estudiants en el mercat laboral.

El fet de disposar d'una oferta formativa de proximitat en territoris limitats com el nostre causa dispersió d'infraestructures, mancades d'equipaments, no sempre ben aprofitades temporalment i amb departaments docents de les especialitats reduïts, la qual cosa crea poques sinergies entre el professorat i limita la retroalimentació en l'aplicació diària de la tasca acadèmica, ja que els formadors tenen poc contacte amb el món productiu real. Mantenir tota aquesta maquinària no és gens barat i, quan parlem d'infraestructures i equipaments que tan sols estan ocupats el matí o l'horabaixa, aquesta formació s'encareix més. El resultat no és precisament gaire engrescador. No és habitual, però hi ha IES que tan sols ofereixen un cicle formatiu i que tenen dos o com a màxim tres professors al departament, i en els quals els mòduls de formació i orientació laboral o empresa i iniciativa emprendedora són impartits per professors de matèries afins amb destinació al centre, ja sigui en aplicació del criteri de l'Administració autonòmica o del centre.

A més, podem afegir les dificultats que tenen els docents per adquirir formació específica, realitat que és agreujada per la manca d'adaptacions pedagògiques i didàctiques de les programacions per arribar amb èxit als alumnes. Aquesta qüestió, però, la tractarem més endavant.

2.1. L'oferta formativa de Formació Professional de grau mitjà

L'oferta formativa de Formació Professional de grau mitjà a les Illes Balears,⁵ sense comptar desdoblaments ni modalitats, suma 164 cicles, 89 dels quals (54,2%) es concentren en 6 especialitats de les 30 que són oferides (vegeu la taula següent).

⁴ Informació extreta de: Estadístiques de la educació 2011. Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

⁵ Oferta formativa de Formació Professional. Curs 2016-2017.

	Total	Públics	CC	Privats
Gestió administrativa	26	18	6	2
Cures auxiliars d'infermeria	15	8	2	5
Sistemes microinformàtics i xarxes	14	11	3	
Atenció a persones en situació de dependència	13	8	1	4
Instal·lacions elèctriques i automàtiques	11	10	1	0
Conducció d'activitats físicoesportives en el medi natural	10	8	0	2

L'anàlisi d'aquestes dades, juntament amb les de les ubicacions de l'oferta, ens haurà de fer reflexionar sobre la pregunta d'aquest ítem. Al judici hi podem afegir el tipus d'infraestructura i equipaments necessaris per desenvolupar l'ensenyament en qüestió, i, si hi sumem el model econòmic de les Illes, segurament podem arribar a extreure'n conclusions ben interessants.

2.2. L'oferta formativa de Formació Professional en conjunt

A les Illes Balears, s'ofereixen 380 cicles formatius, que inclouen els tres nivells de Formació Professional, en règim públic, concertat i privat. Això sense comptar que hi ha centres, principalment els que tenen més oferta, en què aquests cicles estan desdoblats o que, a més, són oferts també en altres modalitats: dual i distància.

A la taula següent, reunim els 10 centres que disposen de més oferta formativa i que acumulen un 30,5%. La resta de 74 centres abracen el 69,5%. La comparació d'aquestes dades ens pot donar una idea de la dispersió de l'oferta.

Centre públics	Nombre de cicles	FP bàsica	Grau mitjà	Grau superior
IES Juníper Serra	16	2	5	9
IES Francisc de Borja Moll	14	1	7	6
IES Politècnic	14	2	5	7
IES Manacor	13	2	6	5
IES Pau Casesnoves	13	1	5	7
IES Isidor Macabich	10	2	6	2
IES Pasqual Calbó	11	3	5	3
IES Algarb	9	1	5	3
CIFP Joan Taix	8	2	4	2
IES Son Pacs	8	2	4	2

Trobem interessant aportar la taula de l'oferta formativa dels centres privats,⁶ senzillament per valorar-ne positivament l'aportació a l'economia productiva i exposar la complementaritat de l'oferta pública i la concertada, ja sigui per la seva flexibilitat o per poder arribar a acords amb diversos centres de treball per rendibilitzar les infraestructures i els equipaments.

⁶ Vegeu l'oferta formativa de la Conselleria d'Educació i Universitat 2016-2017.

	Nombre de cicles	Grau mitjà	Grau superior
ADEMA	7	3	4
Acadèmia Fleming	7	2	5
Lluís Vives	4	1	3
Escola d'Imatge i So	4	1	3

2.3 Els centres integrats de Formació Professional a les Illes Balears

El RD 1558/2005 de 23 de desembre regula els requisits bàsics que han de complir els centres integrats de Formació Professional, en aplicació de la Llei orgànica 5/2002 de les qualificacions i de la Formació Professional. Aquesta llei possibilita l'ordenació d'un sistema integral de Formació Professional, qualificacions i acreditació, que respongui amb eficàcia i transparència a les demandes socials i econòmiques mitjançant diferents modalitats formatives. El RD 1558/2005⁷ es va transposar a les Illes Balears mitjançant el decret 96/2010 de 30 de juliol, modificat pel decret 91/2012 de 23 de novembre. Estableix que aquests centres poden impartir totes les ofertes formatives incloses en el Catàleg nacional de qualificacions professionals, que condueixen a l'obtenció de títols de Formació Professional i certificats de professionalitat.

La flexibilitat exigida per a aquests ensenyaments obliga a disposar d'una oferta modular flexible i oberta, que es pugui impartir en la modalitat presencial o a distància. Aquesta oferta ha de permetre incrementar el nivell de qualificació i formació dels ciutadans de les Illes Balears i els ha de facilitar l'ocupabilitat, la mobilitat i la lliure circulació dels treballadors dins la comunitat europea. Així mateix, ha d'afavorir la competitivitat de les empreses i el progrés personal i professional de les persones. Per tot això, la Formació Professional ha de fomentar el coneixement d'idiomes d'altres països de la Unió Europea, les tecnologies de la informació i la comunicació, el treball en equip, l'esperit emprenedor, la prevenció de riscos laborals, la igualtat entre homes i dones, la responsabilitat professional i social, la qualitat en els processos, la sostenibilitat i el respecte pel medi ambient.

Nombre de centres integrats de Formació Professional per comunitats autònomes a l'Estat espanyol⁸

Andalusia	7	Illes Balears	4
Aragó	9	Illes Canàries	7
Astúries	6	La Rioja	1
Cantàbria	2	Madrid	3
Castella-la Manxa	1	Múrcia	8
Castella i Lleó	23	Navarra	13
Galícia	23	País Basc	25
Extremadura	1	València	14

⁷ Estaràs Fernández, J., Molino Roca, A., Sorell Adrover, C., Verdejo Rodríguez, C., i Amengual Coll, G. (2011). Anuari de l'Educació, 50-78.

⁸ <http://www.todofp.es> (2016). Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Com podem observar a la taula, el nombre de CIPFP és molt dispar i depèn de les comunitats autònomes. A les Illes Balears, segons el MEC, n'hi ha tres, encara que a l'oferta formativa 2016-2017 de la Conselleria n'hi figuren quatre.

La gestió de l'oferta de Formació Professional des dels centres integrats és molt diferent de la que puguin fer els instituts d'educació secundària. Les plantilles orgàniques de personal i l'organització dels IES, a més de la tipologia de l'alumnat, dificulten la possibilitat de donar una resposta contundent a les demandes dels sectors productius.

A tot això hi hem d'afegir la necessitat que les noves implantacions siguin informades pels consells socials dels CIPFP i pel Consell Autonòmic de la Formació Professional, òrgans de participació en els quals estan representades l'Administració educativa, la de treball, els treballadors i els empresaris. Tot plegat facilitaria molt la incorporació d'oferta formativa relacionada amb les demandes dels sectors, canvis curriculars concrets i necessaris per adaptar l'oferta existent a les noves necessitats, fins i tot preveuria les possibles baixes o noves incorporacions segons el CNAE, que una determinada zona geogràfica necessitarà reposar en un futur a curt i mitjà termini.

3. ELS GESTORS DEL SISTEMA TENEN CONFIANÇA MÚTUA PERQUÈ AQUEST SISTEMA SIGUI EFICAÇ, TRANSPARENT I PERMEABLE?

El sistema de Formació Professional necessita gestors; segur que ningú no se sorprèn per aquesta afirmació. Els gestors de la Formació Professional compliran diferents perfils, des dels responsables de la detecció de les necessitats formatives, passant pels administradors dels recursos humans i els econòmics, entre d'altres, fins a arribar als formadors en cada una de les especialitats o unitats de competència.

A ningú no li passa pel cap que en el món actual no s'aprofitin al màxim les sinergies que sorgeixin, compatibilitzant l'empresa pública i la privada. El model econòmic de la majoria de països democràtics implica facilitar la permeabilitat de l'economia des del sector públic al privat i a l'inrevés. De fet, en la majoria dels casos, el que fa el sector públic quan parlem de formació de professionals és formar capital humà per treballar en el sector privat.

Per tant, és evident la compatibilitat i necessitat que tenen l'un de l'altre: el sector públic, que abraça les administracions de treball i educatives, i el sector privat, constituït per les empreses i els centres de formació.

La mobilitat de les persones per millorar el seu reconeixement social i/o econòmic en la tasca professional, amb l'essència que cada un de nosaltres és el propietari del seu capital humà («saber fer») i que el trasludem on ens desplacem. És un fet que des de fa bastants d'anys les empreses volen invertir poc en la formació inicial o de base dels futurs treballadors. Diu la sentència: «quan et tingui ensenyat, llavors em fugiràs a la competència». És el que ha passat en molts de casos i hem arribat a la situació actual, generada per la manca de compromís d'ambdues parts.

Aquest és un dels motius pels quals els estudiants cerquen les millors possibilitats per formar-se i trien les professions a les quals consideren que es podran adaptar més bé segons les seves habilitats, destreses, gustos, necessitats...

Com sempre, i encara més en moments de crisi, la productivitat és la que defineix el full de ruta en detriment d'altres drets, i la mà d'obra qualificada és una demanda del sector productiu, de les empreses. Quan diem «mà d'obra qualificada» ens referim a persones que disposen d'unes competències professionals (CP) clau per ocupar un determinat lloc de treball. Com hem dit al preàmbul, les escoles de mestratge industrial sorgeixen o provenen de les escoles gremials, en les quals els patrons i artesans dedicaven una part dels esforços a formar els futurs treballadors.

Actualment, la majoria d'empreses diuen que es decanten per la formació, però volen que els demandants els arribin tan formats com sigui possible i solament haver de fer petites adaptacions en la qualificació dels treballadors perquè es puguin adaptar més bé al sistema de treball, i, així, augmentar la productivitat i generar beneficis.

La productivitat econòmica es degrada i el mercat laboral torna més precari

Des de fa uns anys, la Formació Professional és regulada per la demostració que poden fer les persones de les competències professionals que posseeixen. De la suma d'aquestes destreses, en derivaran certificats o títols.

Ara bé, al món productiu li interessen ben poc els certificats o els títols que els treballadors puguin aportar. El que és ben cert és que el món productiu de cada vegada vol més persones amb capacitats i destreses per desenvolupar les tasques encomanades, al marge que tinguin acreditació oficial o no; volen compromís en l'execució de la professió.

Aquesta darrera afirmació té conseqüències importants: el que interessa a la majoria d'àmbits professionals -excepte en l'Administració i en professions col·legiades- és l'execució de la pràctica professional. En altres paraules, l'origen de l'adquisició de les competències professionals comença a ser poc rellevant i el que importa és saber resoldre els problemes, i, en conseqüència, augmentar la productivitat. Per aquest motiu, són cabdals la flexibilitat i immediata a trobar solucions formatives per als ciutadans i oferir-les, i, en conseqüència, al sistema productiu.

A les Illes Balears, com passa a altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol, hi ha hagut dues xarxes de formació: la pública i la privada. Encara podríem fer més distincions, com reflectim en els quadres següents:

Xarxa de formació pública

- Centres de l'Administració educativa
- Centres de l'Administració de treball

Xarxa de formació privada

- Centres educatius privats
- Associacions empresarials
- Acadèmies
- Corporacions locals
- Altres

La xarxa de formació pública ha articulat la seva oferta formativa en dos vessants: l'educatiu i el de treball. Vegem-los:

- a) Educatiu. Ha utilitzat els instituts d'educació secundària i centres privats concertats o totalment privats per oferir la Formació Professional del sistema educatiu.⁹
- b) De treball. Disposa de dos centres propis: el Blanca Dona, d'Eivissa, i el centre del Mar, a Menorca.¹⁰ Els darrers vint-i-cinc anys, l'altra oferta ha sortit en convocatòries públiques concertada amb la xarxa privada de formació.¹¹ Anualment, són prioritzades a partir de diferents eixos d'actuació, que a la vegada tenen forma de plans quadriennals, quinquennals, etc., cofinançats pels governs (Unió Europea, Govern espanyol i de les Illes Balears), és a dir, per tots els ciutadans de la Unió Europea.

El 2016, l'Administració de treball ha intentat reorganitzar la seva oferta formativa amb un nou pla, denominat «Estratègia balear de la Formació Professional per a l'ocupació». Inclou un total de 73 accions formatives del catàleg nacional, les quals són oferides a 32 instituts de les Illes, a més d'altres que són desenvolupades amb entitats o centres col·laboradors.

La xarxa de formació privada, a més d'oferir formació subvencionada a través dels pressupostos autonòmics, també ofereix formació pagada pels alumnes. Són alumnes que tenen interès a adquirir unes determinades qualificacions professionals, vinculades a les perspectives de trobar un lloc de treball, i que no tenen coberta la seva demanda amb l'oferta pública i/o subvencionada.

Les administracions indiquen les directrius de l'oferta de cada una de les xarxes, és a dir, el Govern de torn a les Illes, a través dels diferents consells assessors i de consulta. Per tant, l'una i l'altra programen a partir de les prioritats de la població i, en conseqüència, com més flexible sigui la xarxa de formació, molt millor.

Des que va ser aprovada, el 2002, la Llei orgànica de les qualificacions i Formació Professional, hi ha hagut moltes opinions i molts intents de generar les confluències d'ambdues xarxes. L'una, amb la finalitat d'augmentar els recursos de la xarxa pública en detriment de la privada, i l'altra, conscient de la importància i complementarietat entre ambdues per aprofitar la flexibilitat de l'oferta privada i garantir l'aprofitament dels recursos invertits pels ciutadans.

El que sí que ha de garantir l'Administració és l'homologació i les equivalències de la formació i la seva acreditació, almenys amb la formació finançada i subvencionada amb el pressupost públic, mitjançant les inspeccions pertinents o controls acadèmics.

Amb l'ordenació actual, qualsevol ciutadà major d'edat pot obtenir el reconeixement oficial de les seves competències professionals, tant si les ha obtingudes per la via formativa o gràcies que ha acreditat competències adquirides a través de l'experiència laboral i de vies no formals de formació.

⁹ A les Illes Balears, és impartida la Formació Professional del sistema educatiu dels tres nivells a 84 centres.

¹⁰ Els altres centres varen ser transferits a l'Administració educativa amb la implantació de la LOGSE.

¹¹ Els centres i entitats col·laboradores de l'Administració de treball poden canviar cada any i arribar a ser més de 790.

La permeabilitat i transparència del sistema garanteix la possibilitat de consolidar el capital humà i acreditar-lo.

Si l'objectiu és la formació per millorar el capital humà i, en conseqüència, la competitivitat i productivitat per disposar de més bon benestar personal i de l'entorn, aprofitar les xarxes de formació donarà possibilitats múltiples per incrementar el capital humà dels ciutadans. Per aquest motiu, l'Administració ha de treure profit de qualsevol de les vies disponibles perquè cada persona pugui assolir els seus objectius.

Sembrar desconfiança envers les xarxes de formació, siguin les que siguin, tan sols devalua la formació en conjunt i posa en risc les il·lusions de moltes persones que, per un motiu o un altre, a mesura que desenvolupen la seva tasca professional, volen millorar la seva qualificació o senzillament canviar de treball per augmentar el seu benestar individual i familiar.

De les xarxes de formació disponibles, no totes estan preparades per donar una resposta immediata, ni en temps ni en continguts. Cada una té un públic específic, unes periodicitats, i respon a criteris de programació i oferta pactats amb l'Administració i els agents socials, normalment a través del Consell General de la Formació Professional o dels consells autonòmics, excepte les de finançament estrictament privat -formació continua- intern de les empreses.

Segurament, si poguéssim analitzar el conjunt globalment, ens adonariem de les grans possibilitats de què disposem i de la gran quantitat de recursos que utilitzem.

Segurament, si poguéssim analitzar el conjunt globalment, ens adonariem dels esforços individuals de tots els agents formatius i de les respectives estructures de formació, i, en general, no prioritzariem els nostres interessos individuals per sobre dels dels ciutadans.

Segurament, si poguéssim analitzar amb cura els pressupostos invertits i, en conseqüència, la seva rendibilitat, ens adonariem que l'oferta públicoprivada és necessària, es complementa, i qui sap si és imprescindible.

4. L'OFERTA FORMATIVA RESPON A LA DEMANDA DEL SECTOR PRODUCTIU I SOCIAL?

Segurament, l'oferta de la Formació Professional en conjunt i en els diferents nivells i modalitats (presencial, distància, dual...) és la que clarament fa possible que els ciutadans puguin adquirir les competències professionals desitjades o demandades. Aquí podem afegir una xarxa de centres (públics i privats) que garanteixen l'adquisició de les competències bàsiques, ja sigui als instituts o als centres educatius de persones adultes (a les Illes Balears hi ha 18 centres públics¹² d'educació de persones adultes).

¹² Lluch Moll, A. Els centres d'educació de persones adultes a les Illes Balears. Els deu darrers anys. *Anuari de l'Educació*, 2013, 158-176.

Illa	Centres per illa	Aules adscrites
Eivissa	2	3
Formentera	-	1
Mallorca	14	46
Menorca	2	6

Com hem dit més amunt, la darrera empenta a la Formació Professional del sistema educatiu la va fer la LOGSE. Hi va aportar un component professionalitzador important, del qual en derivà un grau elevat de reconeixement del nou model per part de món productiu. De secrets, pocs: la inversió econòmica (instal·lacions, equipaments, formació del professorat), l'adquisició de noves especialitats i, sobretot, la il·lusió del professorat amb un tipus d'alumnat a qui li era requerit obligatòriament, i com a mínim, haver superat el tram obligatori de l'educació secundària o el batxillerat, i que, per tant, havia de tenir unes expectatives i il·lusions personals importants.

De tota manera, el més important és el reconeixement del sector productiu, que ha estat demostrat en els estudis d'inserció laboral: entre el 70% i el 90% dels alumnes, quan han acabat els estudis de Formació Professionals, ocupen llocs de treball relacionats amb els estudis. Són uns percentatges prou elevats i cal tenir-los en compte.

Dominar coneixements teòrics i pràctics imprescindibles (competències bàsiques) per poder adquirir coneixements tecnològics era un dels objectius de la nova FP: adquirir una formació de base tecnològica per a una especialitat concreta, que oferís als ciutadans la possibilitat de gestionar el seu capital humà.

Actualment i després de les lleis aprovades els darrers vint-i-sis anys, tenim un primer nivell (la Formació Professional bàsica), el nom i l'estructura del qual han canviat tantes vegades com ha variat la normativa del sistema educatiu. Sembla que això ho han fet amb un objectiu clau: reduir l'abandonament escolar. Per tant, el nivell I sorprenentment no té res a veure amb la FP i, de rebot, ha quedat «segrestat» pel gran problema del sistema educatiu espanyol: l'abandonament escolar o el no èxit escolar.

Això és el bessó: l'abandonament escolar, també anomenat «fracàs escolar». La solució ha estat fàcil: ja que aquestes persones no volen estudiar, que se'n vagin a treballar, però, com que no en saben, les empreses no les volen. Per això, primer les haurem de formar, almenys un poquet i, com que encara són joves, convé que estiguin a centres educatius. Per tant, la millor solució és que tinguin els coneixements tècnics professionals bàsics, que facin un programa de FPB. Com que no poden tornar a abandonar (seria un fracàs de l'Administració i posaria entredit el finançament europeu), haurem de facilitar passarel·les per poder promocionar del nivell 1 al 2 (grau mitjà) i, evidentment, també al nivell 3 (grau superior). Per tant, per facilitar l'accés als cicles formatius, amb els canvis introduïts des de 2010, més accentuats darrerament, aquests cicles han esdevingut una oferta d'escolarització professional. Ara ja comencen a perdre el reconeixement del món productiu, tot i l'esforç que hi dedica el professorat, i així ja podem dir que la Formació Professional del sistema educatiu dels nivells 1 i 2 dona resposta a la demanda social.

Actualment, en els dos primers nivells de la Formació Professional, tenim tres col·lectius d'alumnes: els de 15 a 17 anys, que fan la FPB; els de 17 a 19 anys, que no han assolit els objectius de l'ESO, cursen cicles de grau mitjà i proven el que pensen que els agradarà més (l'objectiu és estar entretinguts), és el grup més propens a abandonar a mitjan curs. Finalment, hi ha els estudiants que tenen més de 20 anys i que tornen al sistema educatiu, ara amb més seny i compromís; cerquen resultats per inserir-se professionalment, ja que no volen perdre una altra oportunitat. A aquest col·lectiu, li manca formació bàsica i tècnica, però se'n preocupa i està interessat en l'activitat. No sempre, però, pot avançar a un cert ritme, ja sigui per la falta de coneixements d'altres alumnes del grup o per l'actitud, a més d'una ràtio elevada. Per aquests motius, els és difícil mantenir la il·lusió inicial en la nova iniciativa de recuperar el temps perdut i poder adquirir les competències que els marca el currículum; per tant, la seva inserció professional es complica.

La barreja d'estudiants amb característiques i objectius diferents ofereix uns resultats frustrants, inicialment per al professorat i, a la llarga, per a l'alumnat i les famílies. Diem «a la llarga» perquè, si bé aquestes persones obtenen el títol, la manca de vocació professional o el fet d'haver obtingut solament coneixements teòrics els dificulta trobar un lloc de treball que els compensi l'esforç que han hagut de fer.

Mentrestant, tothom content! Els alumnes tenen un títol i així poden anar a cercar feina; els pares i mares hem aconseguit que els fills estudiïn i tinguin un títol; els professors, hem donat títols i, a més, ens han pagat per fer-ho... Continuem tenint els índexs d'abandonament escolar més elevats de la Unió Europea, però la demanda social està coberta en part, malgrat que a cada principi de curs hi hagi molts alumnes que no puguin optar a una plaça a un institut per cursar Formació Professional.

No vendrà de nou a ningú que pugui participar en la vida acadèmica dels instituts de secundària comprovar un any i un altre que els departaments d'Orientació estan desbordats. I, legislatura darrere legislatura, sentim el discurs de la importància que té la FP per als sectors productius, per sortir de la crisi i per al benestar comú.

Els departaments d'Orientació Professional s'han convertit en el calaix de sastre dels instituts i de l'Administració. Amb això volem dir que aglutinen totes les experiències i els programes que han de menar a l'èxit escolar; han d'evitar la conflictivitat escolar. Molt sovint, però, el disseny d'itineraris formatius adequats a la realitat de cada persona, a les seves destreses, és a dir, a actituds i aptituds, passa a un segon pla, ja que els orientadors han de dedicar una gran part del temps a altres tasques que també són prioritàries per al sistema educatiu.

El sector productiu reconeix que el sistema de FP actual és una de les opcions més vàlides en les etapes prèvies a la incorporació al món laboral. Aquest èxit provoca una forta demanda de places als cicles formatius tant de grau mitjà com de grau superior.

L'heterogeneïtat i les diferències de nivell formatiu, actitud i vocació fan que la modalitat que es desenvolupava dins el recinte educatiu perdi part del reconeixement que tenia. Molts pocs estudiants arriben a la fita que s'havien marcat i, per tant, el sector productiu incorpora els nous titulats a un nivell inferior al que els pertocaria per titulació. Així, els de nivell 3 s'incorporen als

llocs de treball catalogats com a nivell 2, i els de nivell 1, als llocs catalogats com a nivell 2. No cal que parlem de la desmotivació i frustració que pateixen els alumnes en veure que l'esforç que han fet no els és compensat ni a curt ni a mitjà termini.

Cal redefinir les tasques dels departaments d'Orientació o, si més no, incorporar-hi altres professionals que executin l'orientació de la carrera laboral dels estudiants. La normativa actual defineix els departaments d'Orientació oberts a l'entorn i integrats per professionals que puguin ajudar els estudiants a dissenyar, tinguin l'edat que tinguin, el seu itinerari formatiu.

Davant la necessitat de donar sortida a la demanda de formació, l'Administració ha augmentat les ràtios dels cicles formatius de grau mitjà -en alguns casos, més d'un 40% del que poden assumir les instal·lacions-, malgrat que no sempre responen a possibilitats reals d'incorporació al món laboral. Aquesta és una solució fàcil: augmentar ràtios per grup en comptes d'augmentar oferta presencial i altres iniciatives, com són oferir altres modalitats, per exemple, la FP a distància o en la modalitat dual. Cada una de les tres modalitats pot tenir un alumnat amb un perfil més adequat, i qui hauria de fer la tasca per aconsellar la modalitat més adient a un alumne en concret és el Departament d'Orientació integrat i obert.

A més, no podem oblidar que els estudiants, encara que arribin de la xarxa educativa, de la de treball o vulguin aprofitar l'acreditació de competències adquirides per vies no formals al llarg del seu recorregut formatiu, pot ser que necessitin reorientació o afirmació de l'itinerari escollit.

La Formació Professional a distància ja fa molts d'anys que la coneixem i s'adreça a un sector de població molt concret, sovint a estudiants que ja tenen experiència en l'especialització escollida. Una altra cosa és la Formació Professional dual, que, amb la mateixa denominació, adopta diferents maneres d'aplicació segons el territori.

4.2 Formació Professional dual

En primer lloc, cal que definim què entenem per Formació Professional dual i quins objectius té, almenys els que presenten les administracions, sigui l'educativa o la laboral. Personalment, hi veiem uns objectius ocults: hem de recordar que l'índex de desocupació juvenil a la nostra comunitat i a l'Estat és realment elevat i preocupant.

El primer trimestre de 2016, segons l'EPA, a les Illes, l'índex de desocupació dels joves que tenien entre 20 i 24 anys era del 55,1% entre els homes i del 50% entre les dones. Quant als de menys de 20 anys, la dels homes se situava en el 56% i la de les dones, en un 29,4%.

A l'Estat espanyol, la Formació Professional dual es desenvolupa a partir del Reial decret 1529/2012 de 8 de novembre, segons el qual les administracions poden optar a cinc versions per programar-la, una possibilitat que més endavant els permetrà organitzar-la

a) amb el compromís i iniciativa del sector empresarial. A les Illes, està coordinat per la Cambra de Comerç de Mallorca, i és per això que aquesta modalitat solament existeix a aquesta illa, encara que al principi també es va oferir a Menorca.

b) amb la participació dels instituts com a promotors. Això consisteix a perllongar les pràctiques formatives dels cicles a les empreses amb contractes per a la formació i l'aprenentatge.

En primer lloc, veurem alguns dels objectius transparents:

- Augmentar la col·laboració entre els centres formatius de FP i les empreses.
- Ajudar els alumnes a conèixer de més a prop el sector en el qual treballaran.
- Facilitar als joves la futura incorporació al mercat de treball.

Hi ha dues característiques importants que també remarquen les administracions:

- La formació teòrica i la pràctica es duen a terme de manera combinada.
- Té una retribució econòmica i l'alta a la Seguretat Social.

Per exemple:

A Catalunya, la Formació Professional dual es pot desenvolupar en les cinc versions i cada una amb programes diferents, la qual cosa ofereix moltes oportunitats.

Al País Basc, entenen la dual com una perllongació de la FCT -retribuïda amb beques- durant dos o tres anys, és a dir, en haver superat el cicle formatiu corresponent cursat íntegrament, excepte la FCT, en un centre de formació reglada, ja sigui públic o privat. Fins i tot, permeten fer canvis temporals d'empresa en les mateixes especialitats, possibilitat que potencia la capacitat d'adaptació a diferents llocs de treball d'una mateixa especialitat, és a dir, assumir rols diferents i evitar caure en les rutines pròpies d'un determinat lloc de treball de la mateixa empresa al llarg dels anys i de la durada del contracte de pràctiques; per tant, el cicle es pot allargar fins a quatre o cinc anys.

A les Illes Balears,¹³ es desenvolupa una altra versió, en la qual els alumnes complementen simultàniament el període de formació dins el recinte acadèmic: passen un màxim de 15 hores setmanals en el centre educatiu i la resta, fins a 25, les dediquen a una estada a l'empresa col·laboradora. La disponibilitat horària serà determinada en funció de les necessitats, ja sigui a mitja jornada a cada lloc o bé uns quants dies de la setmana. Amb això vull dir que els empresaris i/o els alumnes disposen d'un conjunt d'ajudes que els permeten estar dins el centre de treball complementant la seva formació pràctica i teòrica. L'objectiu d'aquesta versió de FP dual és que els alumnes puguin adquirir les competències professionals clau per ocupar aquell lloc de treball que l'empresa necessita cobrir, i fer-ho amb els avantatges de contractació. Els alumnes tenen la possibilitat de quedar a treballar en aquella empresa, però han d'anar molt amb compte: l'alumne consolida certs coneixements a partir de la repetició d'uns determinats processos, però, quan canvien d'empresa i canvien els processos, els consta molt desenvolupar les responsabilitats professionals i, per tant, no s'adapten a les necessitats de la nova empresa.

¹³ GRIPF. (2014). La Formació Professional dual a les Illes Balears. Anuari de l'Educació, 2014, 88-106.

Oferta de Formació Professional dual a les Illes Balears. Curs 2016-2017¹⁴

Centres que ofereixen FP dual	Famílies professionals	Cicles formatius	Places oferides
9	7	13	230

A les altres comunitats autònomes, aquesta complementarietat s'aplica d'altres maneres.

Un altre objectiu no tan transparent i que té una certa ocultació és el tòpic conegut per tots els professionals que ens dediquem a aquest tipus de formació: «la Formació Professional és molt costosa» i les instal·lacions i equipaments són més aviat insuficients i dispersos. Ho hem pogut comprovar per donar resposta a la demanda social, que la majoria de vegades no es correspon amb la del sector productiu.

Per tant, per augmentar les places disponibles i reduir costos a l'Administració, concertem amb empreses de diferents sectors el desenvolupament pràctic de la formació. Així, el centre tutoritza el procés formatiu amb especial incidència en la part teòrica, i ja tenim dues qüestions resoltes:

- a) L'Administració no ha d'incorporar més infraestructures ni equipaments als centres, ja que el teixit productiu el posa a la seva disposició.
- b) Disposem de més places per formar els més joves, amb l'al·licient de tenir un contracte de formació i sortir de les estadístiques de la desocupació.

Mentrestant, la taxa de desocupació juvenil disminueix i el sector empresarial es permet facturar uns mínims per cobrir despeses derivades de la formació i augmentar la productivitat.

Vendre la modalitat dual com la Formació Professional del futur tal vegada serà una errada. La dual pot donar resultats excel·lents amb un perfil d'alumnes i en àmbits laborals concrets, però no tots els seus alumnes podran continuar amb garanties la seva promoció acadèmica i professional.

4. ELS FORMADORS DISPOSEN DE LA FORMACIÓ INICIAL I CONTÍNUA PER RESPONDRE A LES NECESSITATS DETECTADES EN CADA MOMENT?

Hauríem de diferenciar dos tipus de formació inicial: la pedagògica i/o didàctica i la tècnica. No és el mateix que un formador tingui uns amplis coneixements de la matèria en la qual ha de formar i que no disposi dels recursos o habilitats suficients per comunicar els coneixements o transmetre'ls.

L'evolució de la societat i la del mercat de treball, amb el control de l'electricitat i el desenvolupament de les tecnologies de la informació, ha permès potenciar encara més el capital humà. És evident que la formació contínua és un requisit imprescindible a l'hora d'afrontar amb èxit la formació de les persones, tant la dels formadors com la de la resta dels treballadors.

¹⁴ Oferta formativa 2016-2017. Conselleria d'Educació i Universitat.

En la formació contínua, diferenciem els mateixos dos tipus, però en aquest cas estaria enfocada a les actualitzacions dels formadors. Pel que fa a recursos didàctics, la utilització de les TIC ha representat un canvi molt important en la transmissió de coneixements, ja que gairebé totes les explicacions incorporen la visualització d'un vídeo o un enllaç web per completar l'explicació dels continguts. En l'apartat de la didàctica, no podem deixar de banda els canvis que hi ha hagut en el món dels adolescents els darrers vint anys. Quant a la formació tècnica, no hi ha cap títol ni certificat professional que cada dos o tres anys, com a molt, no hagi de ser actualitzat en continguts i materials per adaptar-lo a les demandes del teixit productiu, com a resultat de les innovacions que tots els sectors apliquen per millorar els productes.

El potencial en capital humà dels centres de formació (centres i entitats col·laboradores, centres privats...) i dels instituts de les Illes Balears és molt important. Crec que tots som conscients de les possibilitats del conjunt, però massa vegades aquest capital no és aprofitat, ja sigui per la impotència d'afrontar els reptes amb recursos inadequats o per manca de formació en comunicació i transmissió de coneixements. Aquestes impotències o inseguretats fan que no valorem suficientment la tasca dels altres.

Segurament, alguns dels fets que ajuden al desconeixement poden ser:

- La dispersió de l'oferta. Vam poder-la constatar, tant en l'oferta de Formació Professional del sistema educatiu com en la del sistema per a l'ocupació, la qual encara és més dispersa que l'altra. Si hi afegim la manca de reconeixement mutu d'uns i d'altres, encara és més evident el descrèdit i la desmotivació.
- Hi ha molts d'ensenyants que han d'afrontar la seva formació contínua per iniciativa personal, de vegades per les seves curulles. Quan no troben reflectits els seus esforços en la col·lectivitat de l'especialitat o del seminari en el qual puguin compartir les experiències amb el sector educatiu o el productiu i contrastar-les, moltes vegades queden dins l'aula i no en surtin.
- La manca d'espais comuns, de jornades, conferències entre els sectors formatius i els productius per analitzar informació sobre el desenvolupament de les activitats docents i intercanviar-ne, per així suprimir activitats i incorporar-ne de noves. D'aquesta manera, els ensenyaments serien més atractius també per als alumnes i generarien il·lusió entre el professorat.
- Els missatges que fa vint anys que sentim periòdicament: «La Formació Professional és la clau per al desenvolupament del nostre model econòmic i social», «Enguany serà l'any de la FP», «Aquest Govern es decanta per la FP». No tenim un missatge clar de què pretén aconseguir l'Administració amb la Formació Professional. N'hi ha d'altres: «L'estratègia balear de la Formació Professional per a l'ocupació és una iniciativa pionera a tot l'Estat». Els formadors que fa anys que esperem una aposta clara de les administracions no podem fer altra cosa que defallir, entre altres motius perquè ja fa vint-i-sis anys, l'any 1990, que els centres d'educació de persones adultes de les Illes i els instituts ja oferien en alguns casos la denominada Formació Professional ocupacional.

Entre tanta incertesa i manca de definició d'un model, és difícil que els formadors tinguin il·lusió i ganes d'afrontar el futur d'èxit que es mereix la formació dels professionals d'aquestes Illes.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Conselleria d'Educació i Universitat. *Oferta formativa FP (2016)*. Recuperat de <http://www.formacioprofessional.caib.es>

Conselleria de Treball, Comerç i Indústria, *Entitats col·laboradores del SOIB (2016)*. Recuperat de <http://www.soib.caib.es>

Estaràs, J., Molino, A., Sorell, C., Verdejo, C., i Amengual, G. (2011). *El desenvolupament de la formació professional a les Illes Balears. Els centres integrats de formació professional* Anuari de l'Educació 2011, Palma: Universitat de les Illes Balears, 50-78.

Estaràs, J. i Sureda, O. (2012). *La formació professional del sistema educatiu a les Illes Balears. Quina formació professional hi ha en els papers?* Anuari de l'Educació. Palma: Universitat de les Illes Balears, 50-66.

GRIPF. (2014). *La Formació Professional dual a les Illes Balears. Anuari de l'Educació, 2014*, Palma: Universitat de les Illes Balears, 88-106.

Lluch, A. (2013). *Els centres d'educació de persones adultes a les Illes Balears. Els deu darrers anys.* Anuari de l'Educació, 2013, Palma: Universitat de les Illes Balears 158-176.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, *Estadístiques de la educació (2011)*.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. *Centres Integrats de Formació Professional (2016)*. Recuperat de <http://www.todofp.es>

Serra, J., Carbonell, J. i Auli, A. (2011). *La Formació Professional a les Illes Balears, 1930-1970*. Palma: AMEIB.